

BYGHERRERAPPORT FOR DEN ARKÆOLOGISKE FORUNDERSØGELSE FMN 1343, SLOTSBRYGGEN HAVNEBASSIN, FORETAGET AF MUSEET FALSTERS MINDER.

INDLEDNING

Langs Guldborgsundkysten i Nykøbing F. by blev der i sommeren 2004 lokaliseret tre bopladser fra ertebølletidens mellemste og sene faser (Stationsvej og Ålekistebro).¹ En af disse bopladser fylder i areal hele det projekterede svajebassin, der skal etableres i forbindelse med anlægsarbejdet med kanalbyggeriet i Nykøbing F. (Lokalplan 24C, Nykøbing F. Kommune).

Den arkæologiske forundersøgelse blev bekostet af bygherren, Nykøbing F. Kommune. Alt gravearbejde og hjælp med vand, pumpe og nivellering blev foretaget af mandskab fra Troels Jørgensen Entreprise A/S, Kettinge.

Ved forundersøgelsen fremkom et genstandsmateriale som kun sjældent ser dagens lys på grund af ekstremt gode bevaringsforhold.

UNDERSØGELSENS RESULTATER

Forundersøgelsen resulterede i et righoldigt og enestående genstandsmateriale, som normalt ellers kun findes på tilsvarende lokaliteter der ligger under vand. Det kan man godt sige at den aktuelle lokalitet også gør, idet den ligger i en kote under grundvandsspejlet. Det våde miljø, der findes i den dybde, sammenholdt med et tykt kompakt gytjelag, der forsejler det oldsagsførende lag, viste sig at være bevarende for genstande og andet af organisk art. Her kan nævnes fund af en 40 cm. lang egepind, som er tilspidset i begge ender, og en 13 cm. lang firkantet egepind. Begge disse oldsager har indtil videre haft en ukendt funktion. Desuden fremkom et fint plantemateriale i form af hasselnød, agern, frø og frugter (bl.a. blommesten) samt et fint knogle/tak materiale som stammer fra fugl, fisk og pattedyr. Enkelte af dyreknoglerne og takmaterialet er forarbejdede til redskaber, blandt andet en såkaldt albuedolk og flere trykstokke benyttet til flintforarbejdning.

Der fandtes to tilspidsede stokke i grøft 5 (fragmenterede på grund af udgravningsmetoden med gravemaskine). Stokfragmenterne kan være rester fra en hyttetomt, men de kan dog også have haft en helt anden funktion.

Flintinventaret på lokaliteten er også meget rigt og varieret. Dominerende er tværpilene, med et antal på 43 stk. samt forarbejder til tværpile og affaldsproduktion af disse, hvilket også ses af de mange flintflækker (knive), der fandtes. Flækkerne var desuden "råstoffet" for produktionen af tværpile. Af andre redskaber af sten skal nævnes forskellige typer af skrabere og skive- og kærneøkser. Desuden fremkom naturligt en stor mængde flintafslag (affald fra produktionen) samt ligeså meget brændt flint. At flinten er ildpåvirket viser blot, at der på den daværende ertebøllestrand har været bål gennem mange år.

---

¹ Det er ertebølletidens tværpile, hvis typologi har givet os viden om kronologien inden for perioden, og derfor fortæller hvor gamle bopladserne er indbyrdes. Stednavnene er lokaliteter med dominans af disse piletyper.

UNDERSØGELSENS PERSPEKTIVER

De unikke genstande af organisk materiale der blev fundet ved den forholdsvis lille forundersøgelse viser, hvilket potentiale pladsen har i arkæologisk sammenhæng. Selv om vi har et rimeligt godt kendskab til redskabsinventaret af sten, gives der her mulighed for at tolke dette materiale i kontekst med de ting, vil normalt ikke findes bevaret, da plantedele, træ og knogle/tak ikke ligger bevaret andre steder end under vand.

Idet der er tale om et forholdsvis stort areal, vil der, hvis vi er heldige, tillige kunne findes anlæg og strukturer, der er så godt som ukendte for os i det nuværende Danmark. Her tænkes først og fremmest på boligstrukturer (vi ved utroligt lidt om datidens boligform) og grave (fra dansk jægerstenalder kendes blot 80 grave, hvilket er meget få, når man tænker på periodens længde på godt 10.000 år). Der vil også kunne dukke rester af stammebåde og fiskegærde m.v. op, sammen med evidens på kontakt til bondesamfundene i Nordtyskland; mens der i det nuværende Danmark stadigvæk var jægerstenalder, levede man som bønder sydpå, men der har været kontakt mellem de to samfund. Derfor kan det vise sig, at vi finder bevis på nogle af de allerførste tamdyr på dansk område.

UNDERSØGELSENS FORHISTORIE

Den arkæologiske forundersøgelse kom i stand på grund af jægerstenalderbopladsene, der erkendtes umiddelbart vest for arealet, hvorpå svajebassinet skal etableres i henhold til Lokalplan 24C, Nykøbing F. Kommune.

TOPOGRAFI

I topografisk sammenhæng ligger bopladsen et godt stykke under kote 0. Det betyder, at vi har med et datidigt fladt strandbred/kystlandskab at gøre. Vandstanden har været betydeligt lavere i ertebølletid end den er i dag, og samtidig har landet sænket sig i denne del af landet. Blot nogle få meter mod nord ligger Tingsted Å, som siden 1960'erne har været rørlagt. Åen bliver i forbindelse med kanalbyggeriet frilagt således, at den indgår som en naturlig del af denne. Det er konstateret, at langs Tingsted Å findes også stenalderbosættelser. De østligste fund er gjort ved Slotsgade, og viser, at man har benyttet de naturlige biotoper som en åmunding giver, i såvel jæger- som bondestenalderen.

FORTIDSMINDELANDSKABET

Der er ikke tidligere end i år, fundet beviser på menneskelig aktivitet fra oldtiden i Nykøbing by.

UDGRAVNINGENS DATA

Forundersøgelsen foregik fra den 3. til den 9. september 2004.

Det overordnede arkæologiske ansvar har arkæolog og museumsinspektør Anna-Elisabeth Jensen, Museet Falsters Minder. Den daglige ledelse af forundersøgelsen blev forestået af arkæolog Benny Staal, og som udgravningsassistenter deltog to arkæologistuderende, Lillith

Andersen og Bo Gyldenkærne. Som frivillig medhjælp deltog amatørarkæolog Thor Holmboe, Lolland. Gravemaskine og hjælp til nivellering kom fra Troels Jørgensen Entreprise A/S, Kettinge, som udførte det øvrige anlægsarbejde på Slotsbryggen.

Den videre bearbejdning af fundene vil blive foretaget af Museet Falsters Minder, hvor de desuden også vil blive magasineret. Knoglematerialet vil blive artsbestemt af Zoologisk Museum, København, og konservering af genstande vil blive varetaget af Storstrøms Konserveringscenter, mens træ vil blive konserveret af konserveringen på Nationalmuseet, hvis afdeling for naturvidenskab tillige vil bestemme de plantedele vi har fundet.

UDGRAVNINGSMETODE

Der blev opgravet 5 mindre søgehuller samt en egentlig grøft. Disse benævntes hul 1 til 6, men grøften som nr. 5. I de to første huller (hul 1 og hul 2), som ligger sydligst i svajebassinnet, blev der blot konstateret rester af boplads og kun enkelte stykker flint blev hjemtaget. Materialet fra hul 3 og hul 4, samt fra grøft 5 og hul 6 blev vandsoldet for at få et bedre indtryk af de muligheder lokaliteten giver. Grøft 5 blev vandsoldet af to omgange, dels den sydlige del af grøften, dels den nordlige del.

Søgehullerne 1-5 blev indmålt af landinspektør Bo Rasmussen, Nykøbing F., mens det sidste hul 6 blev skitseret ind på oversigtsplan 1:500. I grøft 5 og i hul 6 blev ertebøllelagets bund desuden nivelleret. Laget ligger mellem kote -0,78 og kote -1,82 disse to steder.

Efter hjemtagning af fund blev disse sorteret og registreret i en fundliste. Se Dataliste nedenfor.

DATALISTE

X-NR.	HUL/GRØFT	MATERIALE	BESKRIVELSE
x-1	4	Flint	4 slagsten
x-2	4	Bjergart	2 slag/knusesten
x-3	4	Flint	5 blok/blokkanter
x-4	4	Flint	3 skrabere
x-5	4	Flint	1 stort afslag med præpareret spids
x-6	4	Flint	15 flækker, 3-6,5 cm.
x-7	4	Flint	4 forarb. ell. affaldsproduktion til pile
x-8	4	Flint	9 små flækker, 2,5 cm.
x-9	4	Flint	2 tværpile (1 på afslag)
x-10	4	Flint	56 stk. brændt flint
x-11	4	Flint	178 afslag
x-12	4	Knogle	29 fragmenter af dyreknogle
x-13	4	Knogle/tand	1 knoglefragment med dyretænder og 1 dyretand
x-14	4	Trækul	4 stykker

x-15	4	Plante	2 fragmenter af hasselnød
x-16	3	Flint	1 flække
x-17	3	Flint	1 stykke med skraberretouche
x-18	3	Flint	3 stk. brændt flint
x-19	3	Flint	36 afslag
x-20	3	Træ	13 cm. lang firkantet egepind
x-21	3	Knogle	20 fragmenter af dyreknogle
x-22	3	Fiskeknogle	4 stk.
x-23	5 syd	Flint	1 slagsten
x-24	5 syd	Flint	2 skiveskrabere
x-25	5 syd	Flint	1 blokkant
x-26	5 syd	Flint	16 forarb. ell. restproduktion til pile
x-27	5 syd	Flint	1 stikkel
x-28	5 syd	Flint	1 stikkelaflslag
x-29	5 syd	Flint	23 flækker, 3-6 cm.
x-30	5 syd	Flint	34 små flækker >3 cm.
x-31	5 syd	Flint	13 mikroflækker
x-32	5 syd	Flint	13 tværpile
x-33	5 syd	Flint	406 afslag
x-34	5 syd	Flint	257 stk. brændt flint
x-35	5 syd	-----	1 pose solderest
x-36	5 syd	Skifer	En tændstikstørrelse slebet (?) stykke
x-37	5 syd	Plante	38 agern ell. dele deraf
x-38	5 syd	Plante	16 fragmenter af hasselnød
x-39	5 syd	Knogle	35 fragmenter af dyreknogle
x-40	5 syd	Tand	4 dyretænder
x-41	5 syd	Fiskeknogle	3 fragmenter
x-42	5 syd	Fugleknogle	5 fragmenter
x-43	5 syd	Plante	1 blommesten
x-44	5 syd	Knogle	1 forarb. til spids (bearbejdet dyreknogle)
x-45	5 syd	Plante	1 afbarket tilspidset pind (fundet i blåler)
x-46	5 syd	Plante	1 afbarket fragmenteret pind/pæl
x-47	5 syd	Plante	???
x-48	5 syd	Plante	2 stk. frø (?)
x-49	5 nord	Bjergart	1 slagsten
x-50	5 nord	Flint	6 blokke
x-51	5 nord	Flint	1 skiveskraber og 1 flækkeskraber
x-52	5 nord	Flint	1 flækkebor
x-53	5 nord	Flint	1 skiveøkse
x-54	5 nord	Flint	28 tværpile
x-55	5 nord	Flint	2 forarb. til pile
x-56	5 nord	Flint	14 forarb. ell. affaldsproduktion til pile
x-57	5 nord	Flint	14 flækker, 6-10 cm.
x-58	5 nord	Flint	27 flækker, 3,5-5 cm.
x-59	5 nord	Flint	37 flækker, 3-4 cm.

x-60	5 nord	Flint	36 mikroflækker
x-61	5 nord	Flint	209 stk. brændt flint
x-62	5 nord	Flint	802 afslag
x-63	5 nord	Knogle	129 fragmenter af dyreknogler
x-64	5 nord	Fiskeknogler	13 stk.
x-65	5 nord	Plante	5 fragmenter ell. dele af frø/frugt
x-66	5 nord	Tand	11 fragmenter af dyretand
x-67	5 nord	Plante	3 blommosten
x-68	5 nord	Plante	5 fragmenter af hasselnød
x-69	5 nord	Plante	1 agern
x-70	5 nord	Træ	1 pose med fragmenter af træ
x-71	6	Flint	4 knuse/slagsten
x-72	6	Bjergart	1 slagsten
x-73	6	Flint	2 flækkeskrabere, heraf 1 med konkav retouche
x-74	6	Flint	12 flækker, 5-8,5 cm.
x-75	6	Flint	16 flækker, 2,8-4,4 cm.
x-76	6	Flint	12 mikroflækker
x-77	6	Flint	2 forarb. ell. affaldsprodukt til pile
x-78	6	Flint	3 skiveøkser
x-79	6	Flint	1 kærne og 1 formodet halv kærneøkse – brændt flint
x-80	6	Flint	2 formodede retoucherede redskaber, brændt flint og 1 trekant kærnespids
x-81	6	Flint	13 blokke
x-82	6	Flint	176 stk. brændt flint
x-83	6	Flint	143 afslag
x-84	6	Knogle	42 fragmenter af dyreknogler
x-85	6	Tand	1 dyretand (gnaver)
x-86	6	Trækul	12 stk.
x-87	6	Plante	7 fragmenter af hasselnød
x-88	6	Plante	1 fragment af ?
x-89	6	Fiskeknogle	4 stk.
x-90	6	Træ	1 pose med fragmenter af træ
x-91	1	Flint	2 stk. med knusemærker (slagsten?)
x-92	1	Flint	3 stk. brændt flint
x-93	2	Flint	5 afslag
x-94	2	Flint	9 stk. brændt flint
x-95	5 syd	Træ	1 fragment af tilspidset pind/stok
x-96	5 syd	Træ	1 2 cm. lang stump af afbarket pind, ca. 8 mm. diameter (del af pileskaft?)
x-97	5 syd	Flint	1 kærneøkse (?)

Arkæologisk tidstavle

Tidsalder	Periode	År
Nyere tid	Nyere tid	efter 1660
Renæssance	Renæssance	1536-1660
Middelalder	Senmiddelalder Højmiddelalder Tidlig middelalder	1066-1536
Vikingetid (sen)	Yngre vikingetid Ældre vikingetid	793-1066
Jernalder	Germansk jernalder Romersk jernalder Førromersk (keltisk) jernalder	793 e.Kr. – 375 e.Kr. 375 e.Kr. – 0 0 – 500 f.Kr.
Bronzealder	Yngre Bronzealder Ældre Bronzealder	500 f.Kr. – 1100 f.Kr. 1100 f.Kr. – 1700 f.Kr.
Yngre stenalder (Neolitikum)	Dolktid (Senneolitikum) Stridsøkse/Enkeltgravskultur (Mellemlolitikum B) Jættestue/Tragtbægerkultur (Mellemlolitikum A) Dyssetid/Tragtbægerkultur (Tidlig neolitikum)	1700 f.Kr. – 2350 f.Kr. 2350 f.Kr. – 2800 f.Kr. 2800 f.Kr. – 3300 f.Kr. 3300 f.Kr. – 3900 f.Kr.
Ældre stenalder (Mesolitikum)	Ertebøllekultur Kongemosekultur Maglemosekultur Ahrensburgkultur	3900 f.Kr. – 5400 f.Kr. 5400 f.Kr. – 6400 f.Kr. 6400 f.Kr. – 9600 f.Kr.
Oldstenalder/istidsstenalder (Palæolitikum)	Brommekultur (Allerød) Federmesserkultur (Allerød) Hamborgkultur (Bølling)	9.600 f.Kr. – 12.000 f.Kr. 12000 f.Kr. – 12700 f.Kr.

LITTERATUR

FLINT fra Danmarks oldtid: Peder Vang Petersen og Høst & Søns Forlag, København 1993.

Danmarkshistorien Oldtiden: Søren H. Andersen. Forlaget Sesam a/s, København 1981.

Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid, Stenalder 13.000-2.000 f.Kr. Gyldendal, København 2001.

Jørgen Bay og Benny Staal: En stenalderboplads. Skoletjenesten Lejre Forsøgscenter 2003.

